

NACHTTREK OVER ZUID-KENNEMERLAND IN OKTOBER 1985

Inleiding

Tijdens een gezellige bijeenkomst van enkele vogelwerkgroepers werd besloten in de maand oktober naar nachttrek te gaan luisteren. Zo gezegd, zo gedaan. Afgesproken werd, dat iedereen één of meerdere avonden per week, volgens een schema zodat niet dubbel geteld werd, voor z'n rekening zou nemen. Gedurende 1 uur, namelijk van één tot twee uur na zonsondergang, zou men buiten gaan luisteren naar roepende overtrekkende vogels.

Methode

Veel werk was het eigenlijk niet. Als men buiten ging staan werden eerst de weersomstandigheden genoteerd, o.a. helderheid, temperatuur, windrichting, windkracht, bewolking en eventuele neerslag. Daarna was het alleen maar luisteren of je wat hoorde en dat werd dan per kwartier geturfd. Hierbij werd zoveel mogelijk vermeden dat een roepende vogel dubbel werd genoteerd.

Helaas waren er vrijwel altijd veel bijgeluiden, o.a. veroorzaakt door het verkeer, kerkklokken, krijsende baby's en burenruzies. Wanneer er solitaire dan wel groepen vogels gezien werden (bijv. door 'moon-watching' of bij helder weer) dan werd dit apart genoteerd (deze gegevens zijn echter niet in het verslag verwerkt). Gekozen werd voor de periode van één tot twee uur na zonsondergang, omdat dit een goede periode voor de nachttrek zou zijn.

Het Weer

De weersomstandigheden werden tijdens het begin van de telling genoteerd en zijn dus alleen maar van toepassing op de periode van een tot twee uur na zonsondergang (tabel 1).

In het algemeen kunnen we stellen dat er twee periodes geweest zijn met veel bewolking en wel van 7 t/m 19 en van 27 t/m 30 oktober; buiten deze periodes was er vrijwel geen of heel weinig bewolking. Vooral in de eerste decade waaide de wind uit het zuidwesten, maar na de elfde begon hij over het westen van Nederland uit noordelijke richtingen te waaien. De laatste decade hadden we vooral wind uit de noordoosthoek.

wind				wind					
bew.	richt.	kr.	°C.	bew.	richt.	kr.	°C.		
1	0	Z	2	16	8	-	2	12	
2	0	ZW	2	17	8	N	2	12	
3	0	ZW	3/4	19	8	NW	2	12	
4	1	ZW	3/4	15	19	4/8	NO	2	10
5	0	ZW	3/4	15	20	0	O	3	10
6	2	Z	4	14	21	0	NO	2	9
7	8	ZW	2	12	22	0	O	6	10
8	4	ZW	5	12	23	0	NO	3/4	8
9	4	ZW	5/6	13	24	0	O	2/3	10
10	8	ZW	4	14	25	0	O	3	7
11	4	NW	3	12	26	0	O	3	7
12	7	NNW	2/3	12	27	8	NO	3	7
13	2	ZW	2	10	28	8	N	1	8
14	4	NW	2	13	29	4	NO	1	6
15	8	N	3	12	30	8	N	2	5
					31	4	NW	3	6

Tabel 1. Het weer in oktober 1985 tijdens 1 tot 2 uur na zonsondergang (bewolking in achsten, windkracht in Beaufort en de temperatuur in graden Celsius).

Echt veel wind hebben we niet gehad. Alleen op 8, 9 en 22 oktober was de kracht 5-6 B., terwijl vooral in de eerste dagen, tussen 12 en 21 oktober en de laatste week de kracht tussen 2 en 3 Beaufort was. De enige neerslag werd gemeld op 7 oktober. De temperatuur zakte in de loop van de maand geleidelijk van net onder de 20° tot rond de 6°C.

Tenslotte nog even iets over het weer in Nederland en Europa (bron K.N.M.I.). De constante aanwezigheid van een hogedrukgebied maakte dat oktober een vrij zonnige en droge maand werd. Er viel de helft minder regen dan normaal, en de temperatuurgemiddeldes waren normaal. De maand begon met zomers weer en eindigde met vorst aan de grond in het oosten van het land.

In het begin van de maand trok zich een hogedrukgebied boven Engeland terug en kwamen we in een vochtige luchtstroming van de Noordzee. In het weekend van 19/20 oktober trad er een grote verbetering op toen het hogedrukgebied over ons land naar het oosten trok, gevolgd door een aantal zonnige dagen. In een groot deel

van Europa was het deze maand droog, vooral in Zuid-Frankrijk, Spanje en Portugal.

Deze periode werd dus gekenmerkt door een standvastig hogedrukgebied boven de Britse Eilanden, zodat wij dus wind kregen uit noordelijke richtingen.

Resultaten

Er kan gesteld worden dat een uur waarin niets gehoord wordt zeer lang duurt, en dat als er veel vogels gehoord worden het uur zo voorbij is. Op avonden dat er veel trek is blijf je zelfs langer staan, vooral op goede koperwiekavonden.

Van de 31 dagen zijn er 3 niet geteld (5, 27 en 31 oktober). Totaal werden 364 roepjes geturfd.

De resultaten zullen mede afhankelijk zijn van het gehoor van de waarnemer, de soortenkennis (kennis van trekroepjes) en de roepintensiteit van de overtrekkende vogels. Ook kunnen er avonden zijn met goede trek, waarin je de vogels niet hoort maar enkel ziet (bijv. door 'moon-watching'). Tijdens miezerig weer worden vaak veel roepjes gehoord; misschien onderhouden de vogels vanwege het slechte weer meer contact met elkaar en vliegen ze laag, terwijl je ze met mooi weer niet hoort doordat ze te hoog vliegen en ook minder roepen. Ook wordt vaak beweerd dat vogels boven een stad reageren op het licht en daardoor meer roepen. Onze vijf telposten (vier in Haarlem en een in Overveen) maakten dus wat dit betreft niet veel uit. Wanneer we op een vaste plaats in de duinen hadden gestaan, waren er misschien belangrijk minder roepjes gehoord, maar aan de andere kant misschien ook weer niet doordat we dan minder last van bijgeluiden hadden gehad.

De lijststers, en dan met name de koperwiek, nemen het grootste aandeel van de waarnemingen voor hun rekening. Buiten de twee waarnemingen van een groep Rotganzen zijn er verder geen echt spectaculaire waarnemingen gedaan. Algemeen werd al verwacht dat voornamelijk lijststers gehoord zouden worden.

Deze soortsgroep heeft natuurlijk ook duidelijke trekroepen, zodat snel tot soortsbepaling kon worden overgegaan.

Dat we ook regelmatig Sniënten hoorden is niet zo verwonderlijk, daar we ten noordoosten van Haarlem een grote concentratie van deze soort hebben. Wegtrek s'avonds kan dus de nodige roepende Sniënten opleveren.

Omdat de Koperwiek de meest gehoorde soort is gaan we op hem iets dieper in. De eerste exemplaren werden gehoord op 12 oktober, een

Tabel 2. Nachttrek over Zuid-Kennemerland in oktober 1985. Aantal roepjes dat van 1 tot 2 uur na zonsondergang gehoord werd. Cijfer= aantal maal gehoord. T= groep gehoord.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
Blauwe Reiger										1										3					1						
Rotgans										T							T														
Smlent										1	1	1	1	1	T				1						1	T			1		
Kievit										2			1																		
Wulp										1											T										
Watersnip										1																					
Merel												1																			
Kransvogel																1															
Koperwiek										2	3	5	68	83	58	30	2	1	5	13	8	8	2	10							
Zanglijster		1									1	4	6		1								1		1						
Vogel spec.	1									1		1	1	1						1					2	2					

paar dagen daarna valt al de top die in het geheel vier nachten duurt. Daarna komt er een rustigere periode, met in de loop van de maand nog enkele kleine doortrekpiekjes.

Natuurlijk hangen deze gegevens nauw samen met de weersomstandigheden en de roepintensiteit van de Koperwieken, maar het op het juiste moment aanwezige hoge-drukgebied boven de Britse Eilanden (zie de weerkaartjes) zal de Koperwiek wel een steuntje in de rug hebben gegeven om Scandinavië massaal te verlaten.

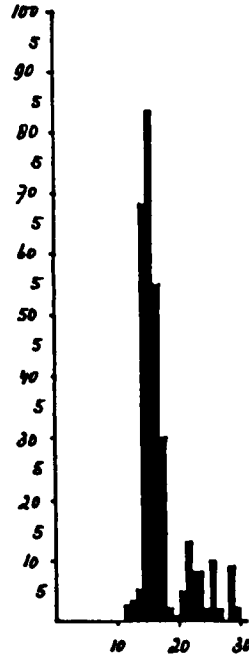
Overigens vermeldt de L.W.V.T. (= Landelijke Werkgroep Vogeltrekten) in een verslag dat de eerste doortrekpiek in de nacht van 1 tot 3 uur na zonsondergang ligt. Wat dat betreft zaten we dus precies goed.

Gemiddeld over de hele maand genomen werden de meeste koperwieken in het eerste kwartier (van het waargenomen uur dus) gehoord en wel 93 maal.

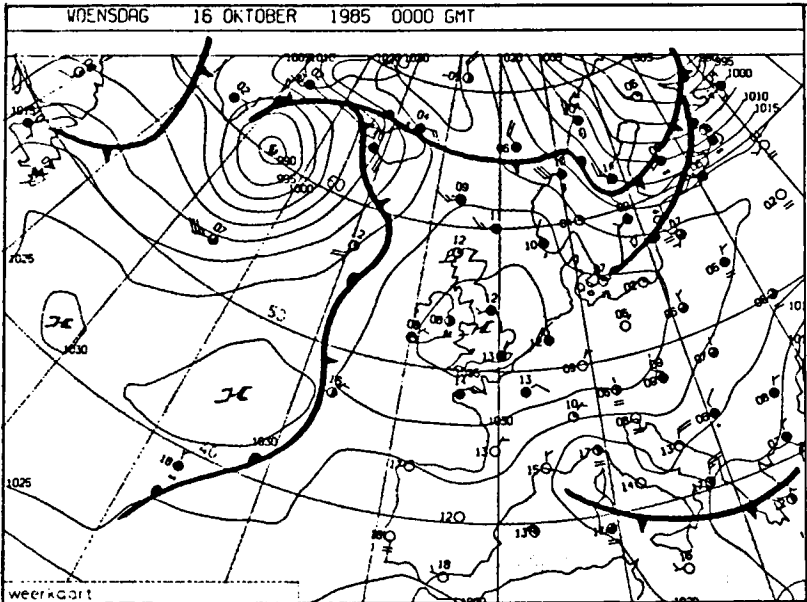
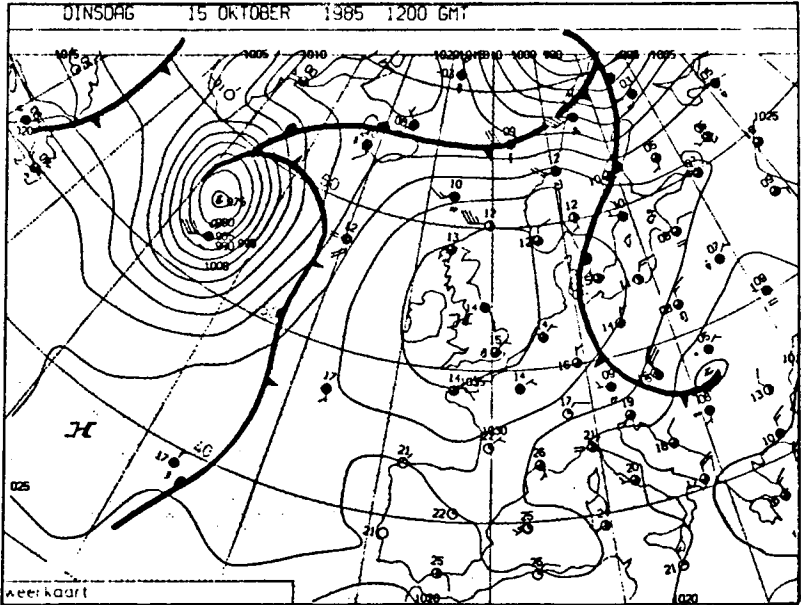
De andere kwartieren werden ongeveer evenveel roepjes gehoord (resp. 74, 70 en 74 maal). Dit geeft dus gemiddeld een regelmatig trekpatroon van het betreffende uur te zien, al is het aantal waarnemingen maar van één seizoen en wel erg miniem om er iets over te zeggen.

Bespreking

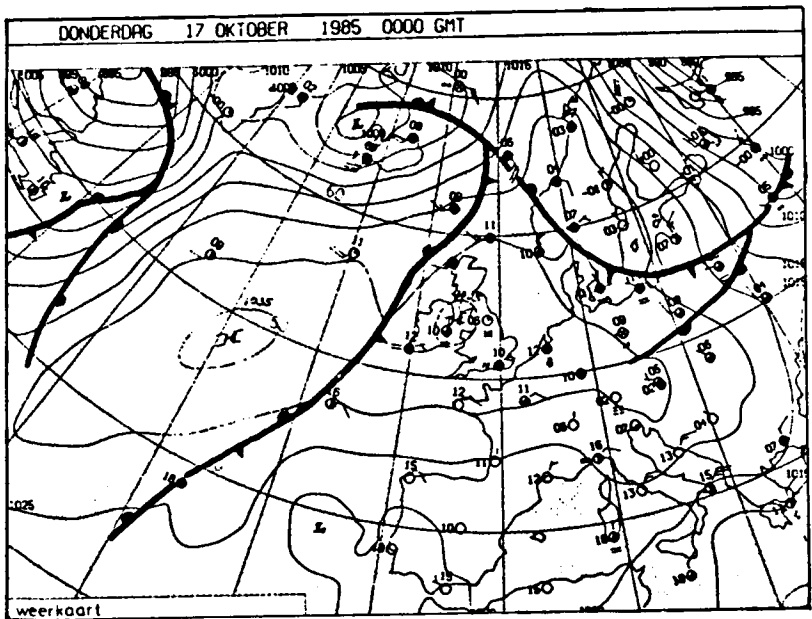
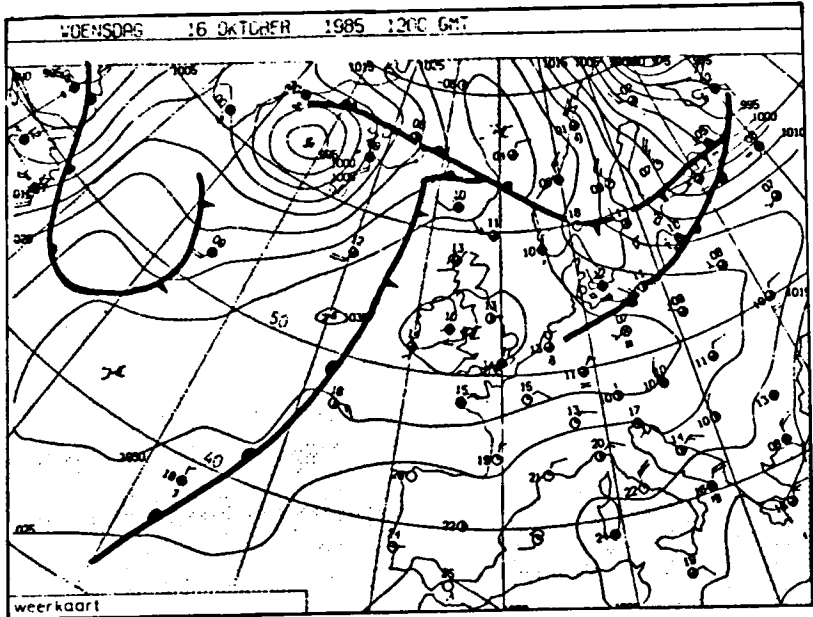
Om een nog beter inzicht te krijgen in de nachttrek is het beter om op een plaats te gaan staan waar men geen bijgeluiden hoort. Maar goed, dit onderzoekje was ook maar voor de lol opgezet om zomaar eens te horen wat er in een bepaald avonduur gebeurt. Gebleken is ook, dat maar een bepaald percentage van de vogels geluiden laat horen zodat dus soms de trek massaal kan zijn, ter-

Figuur 1. Doortrekverloop van de Koperwiek in oktober 1985. Aantal roepjes per dag van 1 tot 2 uur na zonsondergang. n = 311.

Figuur 2 t/m 5. Weerkaartjes van Europa van 15 okt. 1985 12.00 uur tot 17 okt. 1985 00.00 uur (bron: K.N.M.I.; zie ook volgende blz.).

wijl je er maar weinig van hoort. Men kan zich op die momenten, als het weer helder is, beter richten op 'moon-watching'. Men ziet dan, wanneer men geluk heeft, constant lijsterachtigen en soms eenden, ganzen of steltlopers de maan passeren.

Leuk tijdens onze waarnemingsperiode was de goede doortrek van Koperwieken tijdens een standvastig hogedrukgebied boven de Britse Eilanden, wat hun dus vermoedelijk het sein gaf om naar zuidelijker streken te trekken.

Totaal werden tien soorten gedetermineerd, te weten vier soorten lijsters, twee 'eenden/ganzen', drie soorten steltlopers en de Blauwe Reiger.

Al met al is het best te doen om in de trektijd 's avonds of 's nachts een uurtje naar overtrekkende vogels te gaan luisteren. Er moet dan door elke vogeltrekteller een vreemd gevoel heen gaan als hij zich bij de geluiden die hij hoort realiseert, dat vele vogels weer op weg zijn naar het Zuiden.

Moge dit verslag een aanzet zijn tot verder nachtelijk onderzoek. De tellers die aan dit onderzoekje meegedaan hebben waren: Frank Dorel, Evert van Huijssteeden, Pim de Nobel, Johan Stuart en Fred Cottaar.

Literatuur

- v.d. Bijtel H.J.V. (1985). De invloed van fronten op vogeltrek. Doctoraalscriptie U.v.A.
- v. Dort en Poot M. (1986). Over de nachttrek over Utrecht in het najaar van 1985. Mededelingen L.W.V.T. 5(2):8-13.
- Lensink R. (1986). Trekpatroon van Merel Turdus merula, Zanglijster T. philomelos en Koperwiek T. iliacus gedurende het etmaal. Limosa 59(1): 40-42.
- L.W.V.T. (1984). Het verloop van de trek over de nacht in Twente, 14-21 oktober 1984. Gestencild verslag.

koperwiek.

Fred Cottaar
Iepenstraat 10
2023 SV Haarlem